

Nauki społeczne – nauki socjologiczne

**Recenzja osiągnięć dr Aldony Guzik
ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego
nauk społecznych
w dyscyplinie nauk socjologicznych**

1. Najważniejsze fakty z życiorysu zawodowego Kandydatki

Pani Aldona Guzik uzyskała tytuł magistra socjologii na podstawie pracy *Reklama i propaganda jako komunikaty perswazyjne. Studium porównawcze* (2000) w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Osiem lat później uzyskała w macierzystej uczelni stopień doktora nauk humanistycznych w dziedzinie socjologii przedkładając dysertację *W służbie społeczeństwa czy władzy? Upowszechnianie wyników sondaży opinii publicznej a koncepcje dyskursu publicznego*, przygotowaną pod opieką naukową dr hab. Mariana Niezgody, prof. UJ. Pani doktor Aldona Guzik jest absolwentką studiów podyplomowych z zakresu public relations w Wyższej Szkole Europejskiej im. Tischnera.

Od początku swojej pracy zawodowej Habilitantka związana jest z Instytutem Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, gdzie zatrudniona jest na stanowisku adiunkta, a od dwóch lat pełni funkcję wicedyrektora tej jednostki. Współpracuje lub współpracowała z kilkoma krakowskimi uczelniami tj. Wydziałem Humanistycznym Akademii Górniczo-Hutniczej, Wyższą Szkołą Zarządzania i Bankowości oraz Wyższą Szkołą Europejską im. Tischnera.

2. Ocena osiągnięcia naukowego stanowiącego znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki socjologiczne

Jako główne osiągnięcie naukowe wskazuje pani doktor Aldona Guzik monografię *Eksperci naszych czasów. Socjologiczna analiza instytucji eksperta w opiniotwórczych serwisach informacyjnych*, Warszawa, Scholar 2021, ss. 328.

Od początku swojej ścieżki naukowej Habilitantka swoje zainteresowania badawcze konsekwentnie lokuje i rozwija w obszarze socjologii mediów i komunikowania, czy szerzej ujmując socjologii kultury, czego wyraz odnajdujemy w tematyce pracy magisterskiej, dysertacji doktorskiej, jak i rozprawie habilitacyjnej, która stanowi ukoronowanie wieloletnich badań prowadzonych przez dr Guzik. Rozprawa habilitacyjna *Eksperci naszych czasów. Socjologiczna analiza instytucji eksperta w opiniotwórczych serwisach informacyjnych* podejmuje społecznie istotny i ważny problem roli i pozycji eksperta we współczesnym świecie w dobie postępującej mediatyzacji. Habilitantkę interesowała sama figura eksperta, a więc kwestie związane z tym, kto i dlaczego pojawia się w mediach jako ekspert, ale także co nie mniej istotne – jakie czynniki stanowią podstawę jego legitymizacji i budowania statusu. Drugim, ambitniejszym celem, jaki postawiła sobie Autorka było rekonstruowanie kreowanych przez ekspertów narracji o rzeczywistości, a więc tworzone przez nich językowe obrazy świata i wpływ tych narracji na budowanie wiedzy o rzeczywistości społecznej.

Struktura monografii wskazanej jako główne osiągnięcie naukowe jest poprawna, przemyślana i spójna. Autorka prezentuje dobre osadzenie teoretyczne, swobodnie operuje kategoriami analitycznymi pomocnymi w eksplikacji interesującego ją problemu badawczego. Praca *Eksperci naszych czasów. Socjologiczna analiza instytucji eksperta w opiniotwórczych serwisach informacyjnych* składa się z pięciu głównych rozdziałów, wraz z podsumowaniem w którym dokonano rekapitulacji prowadzonych rozważań, po którym następuje wykaz bogatej i aktualnej literatury przedmiotu. Praca logicznie wiedzie czytelnika od zagadnień pozwalających osadzić badany fenomen w kontekście teoretycznym, a więc prezentuje szerokie omówienie tytułowej kategorii eksperta, jego

historyczne rozumienie i ewolucję, obserwowane zmiany w jego funkcjach i znaczeniu dokonujące się pod wpływem ponowoczesności, a także podstawy legitymizacji władzy eksperckiej. W rozdziale drugim Habilitantka referuje teorie i koncepcje pozwalające rozumieć role i funkcje ekspertów medialnych wraz ze wskazaniem na znaczenie w tym procesie mediatyzacji. Badając główne wydania serwisów informacyjnych, nie sposób było pominąć omówienia znaczenia telewizji jako medium, w tym typów i orientacji nadawców medialnych. Doktor Guzik trafnie i niebanalnie omawia koncepcję sfery publicznej i jej specyfikę w odniesieniu do polskiego obiegu medialnego. Najobszerniejszy – nie tylko w sensie ilościowym, ale i jakościowym - jest ostatni rozdział pracy, w którym omawia Habilitantka metodykę badań własnych, a także dokonuje analizy ilościowej i jakościowej zebranego materiału badawczego. Monografię wieńczy podsumowanie i dyskusja nad wynikami.

Pani doktor Aldona Guzik wykazuje się dobrą znajomością koncepcji i teorii socjologicznych, twórczo je adaptując na potrzeby własnej monografii habilitacyjnej. Co istotne, Habilitantka znacznie wychodzi poza referowanie stanowisk wspomnianych uczonych, nie stroniąc od polemiki czy krytycznej refleksji z nimi. Obok kategorii *stricte* socjologicznych w monografii *Eksperci naszych czasów. Socjologiczna analiza instytucji eksperta w opiniotwórczych serwisach informacyjnych* wykorzystuje Autorka szereg koncepcji medioznawczych i komunikologicznych m.in. koncepcję gatekeepera, teorię agenda setting, co pozwala oceniać pracę jako w wielu wymiarach interdyscyplinarną, znacznie wykraczającą poza dorobek socjologii. Pozwala to Habilitantce analizować fenomen eksperta i kategorii eksperckości z wielu perspektyw, a tym samym prezentowany przez dr Guzik obraz eksperta staje się bogatszy i pełniejszy.

Interesującym wymiarem rozprawy habilitacyjnej jest wątek związany z wyłanianiem się nowych kategorii wiedzy, które pozwalają wyjaśnić dlaczego twarde kompetencje takie jak wiedza, profesjonalizm, doświadczenie, a pośrednio związany z nimi autorytet i zaufanie, tracą na znaczeniu w dobie mediatyzacji. Co istotne, Autorka nie pomija opozycyjnej kategorii niewiedzy, rozumianej nie tyle jako brak wiedzy, ale złożony

konstrukt społeczny, który budowany jest poprzez kontrolowany i sterowany medialnie dostęp do wiedzy.

W monografii habilitacyjnej *Eksperci naszych czasów. Socjologiczna analiza instytucji eksperta w opiniotwórczych serwisach informacyjnych* Autorka wykorzystowała triangulację metod badawczych, co pozwala badać ekspertów, jak i samą kategorię eksperckości różnymi metodami, często wzajemnie się uzupełniającymi. Doktor Aldona Guzik wykorzystwała w swoich badaniach zarówno metody ilościowe, jakościowe, głównie bazujące na analizie treści, analizę narracyjną, a także eye-tracking. W przypadku badań Habilitantki mamy do czynienia z zastosowaniem analizy treści, choć rozumianej w dwóch jej wymiarach. Pierwszym z nich (znacznie mniej interesującym poznawczo) jest analiza ilościowa, gdzie kwantyfikowane są poszczególne elementy tekstu – w tym przypadku treści serwisów informacyjnych. Ciekawe poznawczo wątki pojawiają się w przypadku analizowania słów kluczowych, ich społecznego rozumienia i rezonowania. Ciekawym uzupełnieniem byłaby praca Walerego Pisarka *Polskie słowa sztandarowe i ich publiczność*, która nie pojawia się w bibliografii habilitacji, a w której to, autor w interesujący sposób pokazuje, w jaki sposób badanie słów i wyrażenia kluczowych (sztandarowych) może stanowić sposób rozumienia zmian dokonujących się w społecznej świadomości.

Znacznie bardziej wartościowa w recenzowanej monografii jest przeprowadzona analiza jakościowa, która pozwala docierać do sfery symbolicznej, odkrywać ukryte sensy i znaczenia narracji medialnej prezentowanej przez ekspertów. Za interesujące poznawczo uznaję zwrócenie uwagi przez Habilitantkę na obecne w mediach procesy sepizacji czyli unieważniania, ale także procesy przeciwne - kontrsepizację czyli czynienia pewnych kwestii ważnymi, w czym przecież swój niemały udział mają interesujący autorkę eksperci, ale także dziennikarze w odpowiedni sposób operujący polem dziennikarskim, które w znaczący sposób kreują, poprzez pozornie błahe wybory jakimi jest dobór ekspertów.

Interesującym poznawczo uzupełnieniem przeprowadzonej przez dr Aldonę Guzik analizy treści i analizy narracyjnej, jest omówienie wyników badania eye-trackingowego przeprowadzonego przez Autorkę, pozwalającego zrozumieć, w jaki sposób patrzymy na ekspertów prezentowanych w mediach, jakie elementy przyciągają naszą uwagę, a jakie

stają się dystraktorami, rozpraszającymi naszą uwagę. Tym samym dostarcza Autorka społecznie użytecznej wiedzy, mogącej dostarczyć cennych wskazówek dla tych, którzy chcą zyskać medialną widoczność.

Trzeba podkreślić tytaniczną pracę, którą wykonała Habilitantka analizując 93 wydania serwisów informacyjnych, w których pojawiło się niemal 800 informacji. Badania były prowadzone w okresie 06.11.2018-06.12.2018, a analizie poddano główne wydania serwisów informacyjnych *Fakty TVN*, *Informacje Dnia TV Trwam* oraz *Wiadomości TVP1*. Wybór ten, uzasadnia dr Guzik najwyższą oglądalnością (poza TV Trwam), jak i budowaniem odmiennych narracji o świecie, ale także reprezentowaniem odmiennych typów mediów tj. komercyjnych, niekomercyjnych i publicznych. Argumentacja przedstawiona przez Habilitantkę wydaje się słuszna i odpowiednio uargumentowana. Pojawia się jednak pytanie, czy trzeba było przeanalizować aż tyle wydań serwisów informacyjnych by wysycić interesujące Autorkę kategorie?

Znacznie bardziej można by pogłębić analizy dotyczące samej kategorii eksperta, którzy przecież stanowili główny leitmotiv recenzowanej monografii. Analizując tak bogaty materiał empiryczny, Habilitantka powinna się pokusić w rozprawie habilitacyjnej, o własną, autorską typologię ekspertów, wykraczając poza proste rozróżnienie na polityków, naukowców, profesjonalistów oraz publicystów. Pewne interesujące tropy myślenia o ekspertach pojawiają się w pracy jak np. kategoria ekspertów pozornych, niestety nie są one szerzej rozwijane. Od Autorki monografii habilitacyjnej oczekiwałabym większej samodzielności i kreatywności, odwagi, a nawet rozmachu w myśleniu o eksperckości. Warto zaproponować własne kategorie analityczne i podkreślić swój autorski sposób myślenia o ekspertach, ich klasyfikowaniu, rozumieniu ich roli i funkcji nie tylko medialnej, ale także społecznej i kulturowej. Być może dobrym rozwiązaniem by uwypuklić te kwestie byłby rozdział poświęcony ekspertom, który co prawda, otwiera monografię, jednakże stanowi on rekapitulację zastanych teorii i koncepcji związanych z kategorią eksperta i legitymizacją jego władzy, nie zaś omówienie wyników własnych analiz wraz z propozycją jakiejś typologii, czy własnego modelu. Jak już zaznaczyłam dr Guzik wykazuje się dobrą znajomością literatury przedmiotu, jednakże warto byłoby mocniej zaznaczyć i

zapropnować w monografii habilitacyjnej własne stanowisko, które przecież pośrednio wyłania się z prowadzonych badań. Warto rozwijać sygnalizowane wątki, niekoniecznie mocno przywiązując się do stanowisk i propozycji innych badawczy, co mam nadzieję z większą śmiałością uczyni Habilitantka w kolejnych swoich pracach.

Na s. 100 rozprawy Autorka pisze: „druga ma na celu zobrazowanie czytelnikom skali analizowanego zjawiska (...) m.in. za pomocą hipotez gatekeepera, porządku dnia, tematytacji, ramowania, narracji”. Trzeba zwrócić uwagę, iż w literaturze mówi się o koncepcji, ewentualnie teorii gatekeepera, nie zaś o hipotezie gatekeepera. Osobno wymienia Habilitantka koncepcje porządku dnia, tematytacji i ramowania. Pojęcie hipotezy odnosi Autorka również do ramowania. Ramkowanie, ramowanie, zwane jest inaczej *agendą framing* lub teorią agendy, nie zaś „hipotezą ramowania” (vide np. M. McCombs, *Ustanawianie agendy. Media masowe i opinia publiczna*, 2008). Przypomnijmy, iż teoria agendy zaproponowana przez Maxwella McCombsa i Donalda Shawa mówi o wpływie mediów na ludzi, na tworzeniu w ich umysłach określonego obrazu świata. W ramach tej teorii mówi się o kilku jej agendach – *agenda setting* (inaczej zwana teorią ustalania porządku dziennego lub też ustalania agendy), która mówi o ustalaniu hierarchii wydarzeń przez media poprzez odpowiednie ich prezentowanie, *agenda framing* (zwana inaczej ramowaniem lub ramkowaniem), ale także opozycyjna wobec nich *agenda building*, mówiąca o tym, że media nie posiadają monopolu na tematy uznawane za ważne przez społeczeństwo. W literaturze nie pojawia się również kategoria „hipotezy narracji”, o której pisze dr Guzik. Warto zadbać o precyzję, by kategorie kluczowe dla rozważań Autorki zostały poprawnie zoperacjonalizowane i rozumiane, gdyż w tym przypadku pojawiają się pewne niejednoznaczności i przekłamania pojęciowe.

Opisując obraz rzeczywistości pojawiający się w analizowanych mediach często posługuje się Habilitantka kategorią łam, a przecież łamy oznaczają określone strony czasopism lub gazet, w znaczeniu miejsca publikacji określonych artykułów, nie zaś w sensie rzeczywistości medialnej do której odnosi się dr Guzik.

Problem eksplorowany przez Habilitantkę nie jest nowy, zajmowali się nim m.in. Karina Stasiuk, *Psychologiczne aspekty postrzegania ekspertów i ich rekomendacji*, Paweł

Piórkowski, *Autorytety: idole, pozory, i celebryci* (obu tych prac nie znajdujemy w bibliografii monografii habilitacyjnej), to pomimo to, optykę którą proponuje Autorka możemy potraktować jako nowatorską, ze względu na przyjętą optykę, zogniskowanie na ekspertach medialnych, ze szczególnym uwzględnieniem telewizji.

Rozprawa habilitacyjna *Eksperci naszych czasów. Socjologiczna analiza instytucji eksperta w opiniotwórczych serwisach informacyjnych* odsłania dojrzałość Autorki, dobre opanowanie aparatury pojęciowej właściwej dla nauk socjologicznych, a także dobrą znajomość metodologii badań, a co się z tym wiąże, umiejętność adekwatnego doboru metod i technik badawczych, pozwalających empirycznie weryfikować zdefiniowany problem badawczy. Przedłożona do oceny rozprawa, wskazana jako główne osiągnięcie naukowe, odsłania dobrą orientację w literaturze przedmiotu i odczytanie Autorki, umiejętność krytycznej refleksji. Co nie mniej istotne, praca w wielu wymiarach ma charakter interdyscyplinarny, gdyż pani doktor Aldona Guzik odwołuje się nie tylko do dorobku socjologii, ale także twórczo adaptuje na własne potrzeby teorie i koncepcje z zakresu nauk o mediach i komunikacji społecznej, komunikologii, ale także językoznawstwa.

Monografię *Eksperci naszych czasów. Socjologiczna analiza instytucji eksperta w opiniotwórczych serwisach informacyjnych* wskazaną przez Habilitantkę jako główne osiągnięcie naukowe oceniam pozytywnie.

3. Ocena istotnej aktywności badawczej, współpracy międzynarodowej, dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego Habilitantki

Do najważniejszych osiągnięć w zakresie współpracy badawczej i międzynarodowej zalicza Habilitantka udział w projekcie *EURONAT Representations of europe and the nation in current and prospective member-states: media, élites and civil society* (2001-2005), a więc w latach jeszcze przed obroną rozprawy doktorskiej. Doktor Aldona Guzik uczestniczyła w projekcie badawczym *DUAL. Ponadnarodowa współpraca w kierunku wspierania kształcenia dualnego w placówkach szkolenia i kształcenia zawodowego*, (2017-2020),

czego efektem był przygotowany przez Habilitantkę raport badawczy. Od 2022 dr Guzik jest członkiem zespołu badawczego *The fate of young Ukrainians on the labor market in Central Europe*, przyznany przez Narodową Agencję Wymiany Akademickiej, gdzie odpowiada za *desk research*, deklaruje także współpracę z Polskim Ośrodkiem Społeczno-Kulturalnym w Londynie. Nie wskazuje Habilitantka własnych projektów badawczych w których pełniła rolę kierownika, na których realizację uzyskała finansowanie.

W ramach współpracy z instytucjami kultury dr Aldona Guzik wskazuje współpracę z Wojewódzką Biblioteką Publiczną w Krakowie, gdzie projektowała i realizowała badania stanu czytelnictwa w Krakowie, jak i na terenie województwa małopolskiego, a później współpracowała przy projekcie *Małopolska Biblioteka Cyfrowa w horyzoncie 21. wieku – stworzenie innowacyjnej platformy udostępniania regionalnych zasobów cyfrowych w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Krakowie*. W ramach współpracy z Małopolskim Instytutem Kultury współtworzyła i realizowała projekt *Cyfrowe praktyki i strategie udostępniania i odbioru dziedzictwa kulturowego w Polsce w latach 2004-2014*. Obecnie współrealizuje projekt realizowany w macierzystej jednostce *Opracowanie i upowszechnienie narzędzi wspierających promocję polskiej kultury za granicą (2022-2024)*.

W obszarze dydaktyki dr Aldona Guzik wykazuje się wypromowaniem ponad 100 licencjatów oraz kilku magistrów. Nie pełniła funkcji promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim. W obszarze dydaktyki prowadzi liczne przedmioty wchodzące w skład kanonu socjologicznego, jak deklaruje wysoko oceniane przez uczestniczących w nich studentów, takie jak Wstęp do socjologii, Mikrosocjologia, Współczesne teorie socjologiczne, Metody i techniki badawcze w socjologii, ale także przedmioty specjalizacyjne takie jak Socjologia środków masowego przekazu, Medioznawstwo, Komunikowanie w zespole, Media i polityka, Media a społeczeństwo, Media a przestępczość, Badania publiczności, Opinia publiczna i sposoby jej badania, Socjotechnika, czy PR. Tym samym Habilitantka wykazuje się rozległością zainteresowań badawczych, choć konsekwentnie lokowanych w obszarze socjologii mediów.

Wskaźnik cytowań Habilitantki według bazy Google Scholar wynosi 66, a H-indeks 4. Dr Aldona Guzik pełniła funkcję recenzentki w kilku czasopismach naukowych. Za

znaczący wkład w pracę na rzecz środowiska uczelnianego i akademickiego otrzymała nagrodę III stopnia Rektora Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie. Wykazuje się członkostwem w stowarzyszeniach i organizacjach naukowych, w tym w Polskim Towarzystwie Socjologicznym oraz Polskim Towarzystwie Etycznym. Od 2021 pełni funkcję wicedyrektora Instytutu Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, a także jest senatorem tejże Uczelni. Brała aktywny udział w kilkunastu konferencjach naukowych z referatem. W obszarze popularyzacji nauki udzieliła kilku wywiadów, głównie dla mediów lokalnych m.in. Gazety Krakowskiej, Radia Kraków, Przemyskiej Telewizji Kablowej. Ponadto Habilitantka wykazuje aktywny udział w przedsięwzięciach łączących naukę z otoczeniem społeczno-gospodarczym. Doktor Guzik wykazuje się również dużą aktywnością organizacyjną, która co prawda nie podlega ocenie, ale warto ją docenić.

Pozostały dorobek naukowy Habilitantki nie jest obszerny pod względem ilościowym (1 monografia podoktorska, 2 monografie współautorskie, 7 artykułów w pracach zbiorowych, 13 artykułów w czasopismach – większość we współautorstwie), jakościowo można jednak w nim odnaleźć interesujące poznawczo tropy z obszaru socjologii mediów, czy szerzej ujmując socjologii kultury.

Aktywność badawczą, współpracę międzynarodową, dorobek dydaktyczny i popularyzatorski Habilitantki oceniam pozytywnie.

4. Wniosek końcowy

Monografię *Eksperci naszych czasów. Socjologiczna analiza instytucji eksperta w opiniotwórczych serwisach informacyjnych* autorstwa Aldony Guzik wskazaną jako główne osiągnięcie naukowe oceniam pozytywnie. Pozytywnie oceniam aktywność badawczą, współpracę międzynarodową, dorobek dydaktyczny i popularyzatorski Habilitantki. Tym samym popieram starania pani doktor Aldony Guzik o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w dziedzinie socjologii.

